

Landskap: Småland Upptecknat av: Ant. Dahlin
 Härad: Östb. Adress: Enslöv
 Socken: Tånnö Berättat av: Alfred Johansson, Värnamo
 Uppteckningsår: 1935 Född år 1861 i Tånnö

Uppteckningen rör Tånnö gästgivaregård
och skjutsstation på 1800-talet.

Jagstämman är nämnde-
 man Alfred Johansson, Bredablick,
 Värnamo. Han är en typisk utåt
 riktad karl med en bred, gemytlig
 humor. Han är därför lätt att kom-
 ma till baks med, men lider av
 en allmän illbärgande dövhet. Trots det
 var han ett gott intervjuljckt, ty
 han äger ett enastående gott minne.
 Han är tillika en fint bildad karl.

Skriv endast på denna sida!

90 sid

med vid horisont. Hans ende son blev student (men avled strax därefter). Vidare är han en nitisk kristen, och har bibeln ständigt liggande på nattduksbordet. Överstående är ägnat att styrka tillförlitligheten i hans yttranden.

Nämndeman Johanson bor nu med en gammal vän i en villa i Värnamo. Han har i allt sin gård och lever på pengar. Han väck upp på Tåmås gästgivaregård, där hans far var gästgivare, den rike i Tåmås. Han är ohärlig den bästa källan till upplysningar om Tåmås gästgivaregård och kyrkskola. Därom berättade han följande:

Tännö gästgivaregård.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

Det fanns i "forn lida" tre krogar,
en i Rolsborgs by, en i Tännö by och en
mellan Tännö och Rolsby. Men det var ingen
lång mot gästgivaregården själv, han var!
Den låg mitt i byn, skat norr om kyrkan
och omfattade (8 små gårdar) omkring
landvägen. I sin berömda räkade vi alla små
gårdar som ett "årve". Det omfattade de 4
marbäl. Efter år 1886 blev ju 1 marbäl =
4 gårdar i stället för 2. Men det var om
gästgiveriet vi skulle prata! Det kallades ju
för Tännö gästgivaregård, men betydde och
hela en "fontgård". Nu är det olika lant-
brukare på gårdarna i fontgård, men "ellars"
är det sig ganska likt. (Detalj av gäst-

gästgården och landvägen mellan Jorbojärden
bifogas här. Tyvärr misslyckades det rentliga fotot,
verfin mycket har mest användas.)

Parti från Tännö

Detalj av gästgivarergårdens ena
hus, ett härbärgersthus, som synes till
höger. Den stora landvägen mellan Jorbojärden.

Bild nr 1.

Som av bilden fram-
går, voro gårderna
byggda i två våningar
och kallade stora
landvägen (från
Värnamo söderut,
en kungsväg, ^{och här väg}, som
fordom kallats "Laga-
stigen").

Alle hade tillträde till gästgivar-
gården. "Färebänderna" (båda på resa, färd)
och andra resanden kunde påfordra

Skriv endast på denna sida!

logi, även om de kommit mitt i natten.
Dermed skulle de ha mat och öl.
Ölet dracks i stor myckenhet, sedan drog-
väsandet tog slut. Det skänkta ölet var
det s. k. "jölölet". I vanliga fall höll man sig
dock till "grisölet", som var svagare. Det dracks
i "forniden" ut kräslor. Gunnar Bengtson
på Persagården har några sådana kvar.

Bild nr 2. Ölskåp.
Bilden visar i skickord-
ning I-IV fyra ölskåp
med "städer" av al och
lock av ek samt ett lös-
lock av ek. Skåpen nr II-IV
äro fämnade.

Måtten:	I	II	III	IV	V.
Höjd:	15	15	15	15	
Bredd:	12	13	12	13	
Stäm:	11-15	12-15	12-15	14-16	14
Bredd av lock + handtag:	18	18	18	18	18

Skriv endast på denna sida!

Ägare: Gunnar Bengtson, Persa-
gården, Tånnå.
Fotograf: Ernst Dahlin 1925.

- 6 -
Men senare i tiden brukades allmänna kunn-
skap, som ofta lärades ut till de stora
bondkalaserna i bygden. Brännvinet dracks
på gästgivarvärdens nästan enbart av gles.
Porslins fanns ju som inför tiden, men
skedarna var av trä. Knivarna hade van-
ligen skeft av ben, som var "räfflat" och
utskrat, för att det skulle se vackert ut.
Sådana knivar, som man kallade "gäst-
knivar", använde man ofta, då man skulle
gå kalas i bygden. Då hade man också sin kniv
med sig till att äta med.

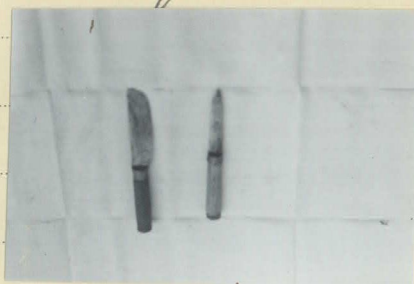

Bild nr 3. "Gästknivar"
med ben skeft. Mått från vänster =
Längd = 19 och 20. Bredd = 2 och 2,5
Benskeftens längd = 9.

Ägare: Gustav Lerman, Jorkegård, Tärnaby
Tob: Ernst Dahlén 1905.

På hal om ölet, så kostade ett "halvskop"
(= $\frac{1}{4}$ -dels kanna) bayerskt öl endast 25 öre.

Man hörde det oftast i buklor av mörkt glas.

När gästerna skulle tas emot,
var det till att skynda sig med att
begå på ritt ett par byxor med revärer,
som hängde i första våningen. Det fanns
bara ett par ^{vidare} byxor på hela gästgivargår-
den, och de fingo passa till alla drängarna.

Priset för att gästerna fingo ligga på gäst-
givargården under natten och få litet
kaffe på morgonen var en riksdaler.

Man roade sig i regel aldrig på
andra ställen än på gästgivargården. Någon
^{sällsynt} "lekstuga" fanns inte på min tid. Men
om ungdomen samlades till gille, så
dansade man till sång. Någon av flickorna,

Någon.

-8-
5073

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

som "brallade" bra, fick sköta om musiken.
Men sedan 1870- talet har det inte varit
så mycket sådana gillan, då man dansat
och sjöng. Väckelserörelserna* gjorde slut på dem,
man började alltså anse dans och "fylla"
som synd, och väl var det, ty det varskade
ofta till blodiga begrepp för sådana gillan.
Numera brukar man inte ens dansa på
brölloren. Det anses mestadels som synd. Folket
har blivit mera gudfruktigt än förr, sär-
skilt ungdomen, som förr brukade vara så
illbaltig och vild, som veta!

Borta vid gästgivarergården fanns
på sin tid ett hällskall, som var mycket an-
vänt för hästarnas behov. Hestarna lämnade
ju en massa urin från sig, och den tog man
vara på. Det var en "sjurare" (sjurare = sjuksjukhus).

Skriv endast på denna sida!

*/ Se uppteck-
ningen: "Hykna
och det andliga
livet i Tånsö"
berättad av Val-
frid Johansson,
Hagabult, Tånsö
år 1935.

Hällskall och
"sjurare".

5073

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

från Värman, som hade en "jynarelada" här.
 Där koktes vinen till saluter. Det var
 billigt att ta in på källskallet, för "jynaren"
 höj bara några ären för varje häst, och så
 fick han ju gödseln och vinen gratis för
 hästarna. Bönderna brukte ofta ha "num-
 merhästar" på akord hos kronan. De an-
 vändes då i kronans tjänst sex veckor
 på höstbridan. Då kom vanligen en beväring
 körande med en vagn, bestående vilken
 han hade bundit ofta ända till 10 hästar.
 Äldre än 10 år fingo nog inte hästarna
 bli, ~~utan~~ då höj man inte ens åt dem
 längre. Då sådana stora skara hästar kommo,
 hade de "källskallarna" att ta in på. Och
 då var det ett liv, her ve! Och då bjöts
 väl "jynaren" jangar, såvillt på hästgödseln och vinen.

-10-
5073

Skjutstationen

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Sedan gästgiveriet i Tännö hade upphört på 1870-talet, så fanns endast skjutskyldigheten kvar. Man var då fortfarande borgen att skjuta de resande mellan Värnans och Dörrys gästgivarvärd vidant skyldigheten betröde mellan fyra gårdar i fonta gård. Ja, de hade alla tillhört gästgiveriet. Varje gård hade skjutskyldigheten ett år i sänder, men man hjälptes ofta åt, kan veta! Det året, då man skulle ha skjutskyldigheten, fick man stå upp en skjutbänk utanför huset. Det var den s. k. "gästgivarbänken", som finns kvar än i dag hos min systerson Gustav

Larmen på Jontagård.

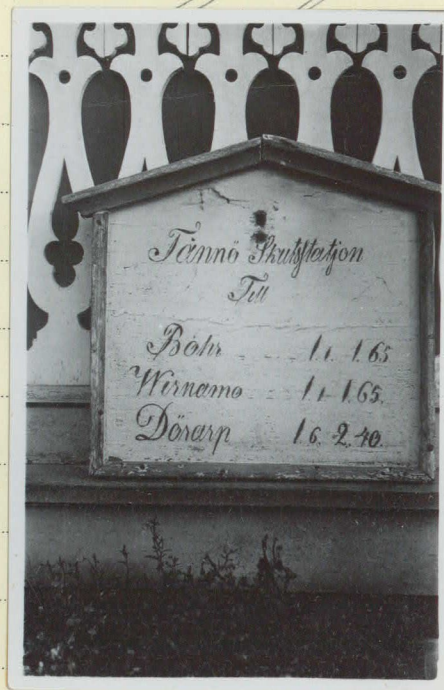

Bild 4.

Skjutbavla å "Tännö
Skjutstation" Å. k. "gäs-
jörerbavlan" dvs. gästgävar-
bavlan. Obs. resp. väg ad skjutbän-

Nätkn: "Gästgävarbavlan" här-
fl. = 48 stammar holiga för 1845.

L. = 50 Omräknat på 1840-talet

Ägare: Lantbrukare Gustav.

Larmen, Jontagård, Tännö.

Foto: Thut Dahlin 1915.

Skjutbänken var alltför låg, och där-
för var hela skjutningen ett enda stort be-
vär. Det hade varit ännu bättre förut, men

så måningarna höjdes skjutskärnan. Tack
det tånade sig ganska illa ändå. En koma
at femtio öre för milen var underbe-
talt. Ibland blev hästarna ganska
illa itgånna, och då tånade det sig
ännu mindre. De övriga gårdarna
runt omkring Jontagård skulle vara
reserv, men i stället för att ha blivit
med att buda dem, körde vi hellre
själva.

De vanligaste skjutskärrorna vi
använde bestod av en korg, som vilade
på fjädrar från till och bekl. ovanför
hjulen. De voro försedda med fyra hjul,
men ibland hände det att vi använde
tråkjulingar, alltså gizzar. De hade meska
det fjädrar av trä skak under sätet.

- 13 -
5073

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

Det var inte så bestänkta don, som kungen
använde, då han kom förande. Redan
Karl Johan och Oscar I hade stora, skit-
liga vagnar, som ofta syntes här i Tånnö,
när kungen skulle resa söder- eller nor-
ut. I kungens vagn hängde vagnskorgen
i läderremmar, grova, starka remmar, som
var fästade i stora järnbågar. De fästade
allt mjuktare, än de skräckliga skjutskärmarna
kan vara. Vagnarna voro ju dåliga och skak-
ningarna blevo dämpade. T. o. m. en sådan
flitigt trafikerad väg, som vägen utmed
Tånnö mellan Vänners och Dörsjö härde
till de sista ihminsten på 1700-talet Vä-
gen var kullrig och borkig, så det fästades!
Den var som de flesta vägar i Småland
lagd på krönet av kullarna och de

Vägarne.

med höjd bränningarna. Men även här lät
på sin tid Gustav III. förbättra vägar.
Han uppmärksatte på samma gång milstolpar
utmed vägar.

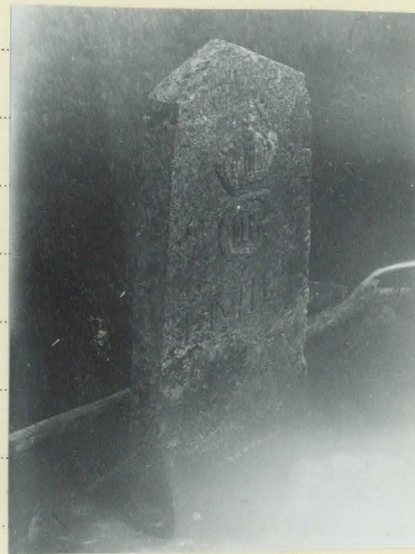

Bild 5.

Milsten från Gustav III:s tid.

Placerad 100 meter söder om

Nöbböle herrgård ^{stads} söder om Värnamo.

och norr om Tännö. G är prövt.

Inskription: G

1 MIL

1772

V. HAMILTON

L. HÖFDING.

Det blev då ganska goda vägar, men på sin

Skriv endast på denna sida!

-15-
5073

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

ställen voro de mycket ojämna. De gingo ju
allt inte upp mest vad de nu äro. Vägarna
äro ju ungefärligen snarast sagt släta som
saltgolv, och alla vändliga kurvor äro räta.
Det skedde försök för ett 10-kl år sedan.
Först märkte ju varje hemansägare "broa"
(underhåll) vägen med grus och sten. Men
hade var sin bit, och vägen andelades med
ekspediar med en särskild inskrift för
varje "ställe" (gård). [En dylik vägmärke är ek
finns hos lantbrukaren Gunnar Bengtson, Pers-
gård, Tännö. Inskriften lyder:

N° 7 B.

$\frac{1}{4}$ M ±4

TÄNNÖ

Persgård

759,5 FOT

5073

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

All "bröning" (vägmunderhåll) är nu överläten
åt vägskyddsen.

När den resande kom fram till
Tjännö skjutsstation, skulle han anteckna
sitt namn i resandeboken, innan
han fortsatte resan. Han skulle skriva
datum, namn, verifier han kom och
vart han skulle resa. Tjännö finns nog inga
resandeböcker kvar.

Högt stående herrar sände alltid
"förebudsredel" i regel två dagar, innan
de kommo fram till skjutsstationen, så
att hästarna stodo till reds när skjut-
vagnen kom. Då var det att gräma för
de friska hästarna och ställa in och
utfodra de trötta och hungriga hästarna, som
ankommit. Och så var det gå nytt iväg.

5073

ibland lände det, att man fick till
sig lustigt skrivna förbuds-sedlar. Den
som inte förneade sig i det anseendet,
fästän han var biskop, det var Isaac
Tegnér. Han kom ofta förbi Tånnå
på sina inspektionsresor i sitt stift. Det
var ju en kräck herre, och en gång
skrev han en fyndig vers som förbud-
sedel:

"För fjörken köksan och homet herren,
beträffas en häst och homet värrar!"

Köksan var biskopens hushållerska, som
alltid följde honom på längre resor.

Om Tegnér berättas också goda li-
storian, att her sig han var även på gamla
dan. Hans nervsjukdom satte ju spår hos
honom, men rörlig och vitzig var han.

En gång visade han ett uhmärkt prov
på sin vighet och rörlighet. Under det att
vagnen var i rörelse högnade han vikt
av från den ena vagnsdörren, sprang
krikt runt vagnen och högnade upp i
den andra dörren.

På senare hälften av 1800-
talet blev det ganska livlig trafik genom
Tämnö, särskilt sedan Halmsted-Kängö
banan kom till år 1877. I och med
att den första järnvägen i denna krets
kom till, fick Varnans tillbaka en
del av sin betydelse som genomfarts-
och handelsort. Då äldre Hamnbanan
öppnades för trafik i början av 1860-talet
drog den ju till sig den mesta samfärds-
len och handeln, som veta. Men år 1877

- 19 -
5073

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

blomskade Värnans nya nytt.*/ Då började
handelsberendena, de i. h. provryttarna allt
dagligen färd på landvägen i händ Tånnö.

*/ I samband med järnvägsbygget hände det också
annan viktig sak. Lorden till William Booth gästade
nämligen år 1878 en av de engelsmän, som byggde
Halmstad-Närjö järnväg, och bodde då i Värnans stän-
ligge nära Lagen ett hus, där i skrift på en
målning på väggarna: "År 1878 hölls av Brewinell
Booth i denna byggnad, då Hanna Ouchterlony
här, Frälsningsarméns första möte utom England"
Hanna Ouchterlony, som kommit från England,
ledde då bokhandel i Värnans. Hon blev så
inbörad av den nya rörelsen, att hon blev
Sveriges första frälsningsmoldat och senare
arméns högste ledare i vårt land.

- 20 -
5073

Det blev ganska mycket att göra på Tämö
skjutskolan.

Men vid skelskiftet öynnades
Skåne - Småland och Borås - Hvers
järnvägar för trafik. Då anställdes
trafiken över Tämö och skjutnings-
skyldigheten upphörde genom en lag-
bestämmelse år 1910.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20